

MARIA WTORKOWSKA

TVORJENJE POIMENOVANJ ZA ŽENSKÉ NOSILKE POKLICEV, NAZIVOV IN FUNKCIJ V POLJŠČINI IN SLOVENŠČINI

COBISS: 1.01

[HTTPS://DOI.ORG/10.3986/JZ.27.1.05](https://doi.org/10.3986/JZ.27.1.05)

Namen prispevka je predvsem opozoriti na določene razlike pri tvorjenju in rabi ženskih poimenovanj za poklice, nazive in funkcije med poljščino in slovenščino. Ob tradicionalnih načinih tvorjenja ženskih oblik smo se osredotočili tudi na spremembe, ki so pri tvorjenju in rabi feminativov prisotne zadnje čase, zlasti v poljškem jeziku: od njihove maskulinizacije kot izraza ženske emancipacije v želji po odpravi besedotvorne asimetrije pri teh poimenovanjih, obravnavanih v kontekstu spola in z njim povezanih vprašanj v jeziku, do razlogov za omejitve ženskih izpeljank.

Ključne besede: ženska poimenovanja za poklice, nazive in položaje, slovnični spol, besedotvorje, poljščina, slovenščina

Formation of Feminine Forms of Professions, Titles, and Positions in Polish and Slovenian

This article calls attention to differences between Polish and Slovenian in the creation and use of feminine forms of professions, titles, and positions. Alongside the more traditional formation of feminine forms, it focuses on recent changes in their creation and use, especially in Polish: from their defeminization as a statement of emancipation as an inclination to eradicate asymmetry in the word-formation of feminine forms in the context of gender and sex in the language system, to reasons to limit feminine derivations.

Keywords: feminine forms of professions, titles, and posts, grammatical gender, word-formation, Polish, Slovenian

1 UVOD

Besedotvorna asimetrija pri poljških samostalnikih moškega in ženskega spola, ki poimenujejo poklice, nazive in funkcije, je že dalj časa eden bolj priljubljenih predmetov jezikoslovnih analiz, čeprav je do izrazitega povečanja objav na to temo prišlo šele v zadnjih tridesetih letih.¹ V slovenščini ženska poimenovanja v primerjavi z moškimi sicer ne kažejo takih odstopanj kot v poljščini, se je pa v Sloveniji (prim. Kranjc – Ožbot 2013: 234; Derganc 2017: 126) na spolno občutljivo rabo jezika začelo opozarjati in jo zakonsko urejati v devetdesetih letih 20. stoletja (Stabej 1997; Ščuka 2014; Doleschal 2015; Kranjc 2019; Lengar Verovnik – Kalin Golob

1 Prim. mdr.: Woźniak 2020; 2014; Wtorkowska 2019; Małocha-Krupa 2018; 2015; Arabski – Łyda – Ziębka 2013; Walczak 2013; Karczewski [splet]; Rejter 2013; Bobrowski 2012a; Łozowski 2012; Karwatowska – Szpyra-Kozłowska 2010; 2012; Arabski – Ziębka-Białożny 2010; Radomski – Truchlińska 2008; Dąbrowska 2008; Kępińska 2007; Kubiszyn-Mędrala 2007; Łaziński 2006; Anusiewicz – Handke 1994 idr.

2019; Marvin 2018; 2019; Vidovič Muha 2019; Žele 2019 idr.),² čeprav so slovenski jezikoslovci že prej »ob ugotovitvah sistemske pravilnosti ženskih tvorjenk, npr. pri poklicih s pomočjo obrazila *-ica*, opažali sistematično pomensko asimetrijo (Schulz 1975; Derganc 2017). Gre za pojav, ko tvorjenke tipa *ministrica* ali *županja* v nasprotju z moškimi *minister* ali *župan* zvenijo ironično in posmehljivo, zato je njihova raba stilno označena in v nevtralnih okoliščinah tudi nesprejemljiva (Skubic 1973: 130), kar je posredno zagotovo povezano z odsotnostjo konkretnih nosilk vidnih družbenih funkcij v preteklih obdobjih« (Dobrovoljc – Stabej 2019: 378).

Problematika poimenovanj za ženske nosilke poklicev, nazivov in funkcij ni obravnavana le v jezikoslovnih raziskavah, ali samo z vidika feminizma, pač pa se vključuje tudi v socio-, psiho- in etnolingvistične raziskave. Povezave spola kot slovnične kategorije s kategorijami zunajjezikovne resničnosti ni mogoče zaslediti (Nagórko 2003: 108–109) in, kot trdi Alina Keپیńska, raziskovalka kategorije moškoosebni in nemoškoosebni samostalnikov, »na biološki spol ali nedoraslost se kot na temelj, ki bi služil določanju skupine [slovničnega spola], ni mogoče sklicevati, saj zajema le del samostalnikov, ki ji pripadajo« (Keپیńska 2006: 325; prev. M. W.). Kljub temu je problematika spola v poljščini povezana s kategorijo slovničnega spola samostalnikov, ki poimenujejo osebe. Kategorija slovničnega spola ne temelji le na razlikovanju bioloških spolov, temveč tudi na lastnostih, kot so živo/neživo (tudi v slovenščini), osebno/neosebno, a z nekaterimi izjemami.³

Slovnični spol je poleg oblikoslovne tudi skladenjska kategorija – služi predvsem kot kazalnik povezav med stavčnimi členi (ujemanje), čeprav obstaja tudi povezava med slovničnim spolom in biološkim spolom živih bitij, predvsem ljudi (Nagórko 2003: 108–109). V poljščini tako razlikujemo pet slovničnih spolov: moškoosebni (*pan* ‘gospod’, *nauczyciel* ‘učitelj’), moški – živi (*pies* ‘pes’, *kogut* ‘petelin’), moški – neživi (*dom* ‘hiša’, *słownik* ‘slovar’), ženski (*gęś* ‘gos’, *książka* ‘knjiga’) in srednji (*morze* ‘morje’, *auto* ‘avto’). Le samostalnikom moškega spola se dodatno pripisujeta podkategoriji živo/neživo ter osebno/neosebno. V množini pod nemoškoosebni spol spadajo tako moški živi neosebni (*psy* ‘psi’, *koguty* ‘petelini’) kot tudi neživi samostalniki (*domy* ‘hiše’, *słowniki* ‘slovarji’), poimenovanja živali in stvari ženskega in srednjega spola (*gęsi* ‘gosi’, *książki* ‘knjige’; *zwierzęta* ‘živali’, *kina* ‘kini’⁴) ter poimenovanja oseb ženskega spola (*dziewczyny* ‘dekleta’, *nauczycielki* ‘učiteljice’). Ob nasprotju živo – neživo torej v množini obstaja še nasprotje

2 Omenimo npr. zbornik 33. seminarja slovenskega jezika, literature in kulture (1997), posvečen ženski v slovenskem jeziku, literaturi in kulturi, in številko Slavistične revije 67.2 (2019) s prispevki, ki se dotikajo razmerja med jezikom in spolom.

3 Prim. samostalnike (*to dziewczę* – enako v slovenščini ‘(to) dekle’ (jezikovno srednji ali ženski, biološko ženski spol), (*to dziecko* ‘(ta) otrok’, (*to niemowlę* ‘(ta) dojenček / (ta) dojenčica’, ki jih prištevamo k srednjemu spolu, kljub temu da ima človek biološki spol znan že ob rojstvu.

4 Čeprav so podobne oblike na *-o* načeloma v slovenščini moškega spola, se v množini pojavljajo tudi oblike na *-a*, prim. *geto*: *Sicer pa si za razliko od nekaterih drugih občin na Jesenicah pri-zadevajo preprečiti socialna geta* (<https://viri.cjvt.si/gigafida/Concordance/Search?Query=%22geta%22>, dostop: 13. 5. 2020, poud. M. W.).

poimenovanja za moške osebe⁵ – ostala poimenovanja, ki se formalno kaže v končnici *-owie*⁶ imenovalnika množine (*panowie* ‘gospodje’, *profesorowie* ‘profesorji’, *synowie* ‘sinovi’, *ojcowie* ‘očetje’), ki jo imajo samo moškoosebni samostalniki (ob tej sicer tudi *-i/y/-e*, vendar te delijo z nemoškoosebnimi), ter v poenotenju oblik tožilnika množine z rodilniškimi.⁷ Do oblikovanja morfološke kategorije moškoosebnih samostalnikov je – po mnenju Krystyne Kleszczowe – privedlo več naključnih in raznolikih dejavnikov: fonološko-skladenjski ter pregibnostno-skladenjski dejavniki, celo zunajjezikovne okoliščine, povezane z neenakovrednim položajem družbenih vlog, ki se pripisujejo ženskam in moškim (Kleszczowa 1994: 75). V moškoosebnem spolu se zrcali tudi nekdanja patriarhalna družbena struktura. V poljščini torej v ednini razlikujemo tri spole, ki jim v množini ustrežata (z vidika prilastkov ob samostalniku)⁸ le dva. Zato je že ob začetku učenja treba učence opozoriti, da v poljščini, ki jo *nota bene* materni govorec imenuje *język ojczysty*⁹ ‘materni (dobe- sedno: očetni) jezik’, obstaja dodatno nasprotje moškim poimenovanjem in sicer poimenovanja za moške neosebne samostalnike in hkrati vse ostalo (tudi ženske), s tem pa edinstven, privilegiran položaj moškoosebnih oblik v primerjavi z ostalimi ter svojstvena maskulinizacija ženskih oblik.¹⁰ Sloveščina je jezik, v katerem vsak samostalnik nosi informacijo o spolu, pri čemer pozna tri spole: moški, ženski in srednji spol (Marvin 2019: 151) v ednini (*učitelj, pes, zvezek; gospa, učiteljica, mačka, knjiga; dekle* (s ali ž), *morje, polje*), dvojini (*učitelja, psa, zvezka; učiteljici,*

- 5 V poljščini obstaja množinski zaimek ter naziv *państwo*, ki označuje žensko in moškega kot zakonski par (*państwo Nowakowie, państwo Kowalscy*) ter skupino moških in žensk, ki pogosto nadomešča sestavljen naziv: *Panie i Panowie* (Łaziński 2006: 45–46). Gre za posebno obliko naslavljanja obeh spolov, ki mdr. v pretekliku zahteva glagol moškoosebnega spola, prim. *Państwo byli, czytali, oglądali, widzieli*.
- 6 Ta je sicer iz nekdanje kratke u-sklanjatve, ki je v poljščini nasploh močno vplivala na osrednjo o-sklanjatve (pri neživem pogost rodilnik na *-u*, posplošen dajalnik *-owi*); splošnoslovansko iz u-sklanjatve *-ov* v rodilniku množine (ne glede na živost).
- 7 V ruščini to v množini velja celo za vse samostalnike, ki označujejo živo (opozicija *oduševlěnnost’ : neoduševlěnnost’*), torej npr. (*ne*) *vižu studentok* ~ polj. ‘widzę studentki – nie widzę studentek’, sl. ‘vidim študentke – ne vidim študentk’ (iz zglede je vidna tudi slovensko-poljska raba rodilnika zanikanja).
- 8 V množini ima torej moški spol še podkategorijo osebnosti (*ci dobrz-y profesorowie* ‘dobri profesorji’), pri čemer je moški neosebni spol glede rabe prilastkov pridružen ženskemu in srednjemu (npr. *te dobr-e psy, filmy; kobiety, książki; serca, pola* ‘dobri psi, filmi; dobre ženske, knjige; dobra srca, polja’); enako velja za rabo oblik preteklika (**li** : **ty**): *profesorowie byli* : *psy, filmy; kobiety, książki; serca, pola były*.
- 9 Slovenci svoj jezik poimenujejo *materni* (iz samostalnika *mati*, rod. ed. *matere*). Poljski izraz *macierz* v pomenu ‘domovina’ ali ‘mati’ je danes stilistično zaznamovan in redko rabljen, privednik *macierzysty* pa se neposredno ne nanaša na mater (USJP II: 522–523).
- 10 Vprašanja podkategorije moškoosebno/nemoškoosebno ne srečamo le pri sklanjatvi. Pri poučevanju poljščine je nanj treba opozoriti tudi pri glagolu – predvsem v pretekliku (in sestavljenem prihodnjiku), saj je prav tam slovnični spol viden: *mężczyźni, studenci leżeli (będą leżeli)* ‘moški, študentje so ležali (bodo ležali)’, *a psy, koty, telefony, kobiety, studentki, papugi, torebki, pióra in dzieci leżały (będą leżały)* ‘psi, mački, telefoni, otroci so ležali (bodo ležali); ženske, papige, torbice so ležale (bodo ležale); peresa so ležala (bodo ležala)’.

mački, knjigi; dekleti, morji, polji), pa tudi množini (*učitelj, psi, zvezki; učiteljice, mačke, knjige; dekleta (s ali ž), morja, polja*). Saška Štumberger (2019: 203) piše, da »slovenščina spada med spolno občutljive jezike, saj ima kategorijo spola izraženo ne samo pri samostalniku, ampak tudi pri pridevniku, glagolu in zaimku«. V povedih *Mama in oče sta šla v kino – Mama i tata poszli do kina* ženska oblika v priredni zvezi z moško zahteva moško obliko glagolske končnice preteklika tako v slovenščini kot v poljščini. V obeh jezikih najdemo tudi tvorjenke ženskega (nekatero tudi srednjega) spola, ki se kot lastnostne oznake uporabljajo za oba biološka spola, npr. nevtralni: *priča – świadek, sirota – sierota*, ekspresivno, običajno slabšalno obarvani: *čveka, prismoda, klepetulja, blebetulja, čvekulja, gobezdalo, čvekalo, jezikaló; lamaga, niezdara, niedołęga, niedorajda, fajtlapa, ślamazara, beksa, plaksa, beksa -lala, oferma*, tudi ekspresivno zaznamovana *sierota*.

TVORJENJE ŽENSKIH POIMENOVANJ V POLJŠČINI

- 2 Posvetimo se najprej formalnim kazalcem tvorjenja ženskih oblik v poljščini, ki jih najdemo v slovnicaх oz. učbenikih. Z vidika besedotvorja gre pri ženskih oblikah najpogosteje za samostalniške izpeljanke, pri katerih ženski spol izražajo pripone, čeprav bi jih lahko več – predvsem tiste, ki izhajajo iz moških oblik za nosilce poklicev – obravnavali kot izpeljanke iz drugih besednih vrst, saj dopuščajo tudi glagolsko interpretacijo, prim. *lekarka* ‘zdravnica’, izpeljanka iz *lekarz*, ali ‘ženska, ki zdravi’, izpeljanka iz glagola *zdraviti – leczyć*.¹¹ Ženska poimenovanja so v poljščini precej pogosto izpeljana s pomočjo **spremembe v sklanjatveni vzorec s končnico -a** ali s priponami **-ka, -ini/-yni, -ica**, ob upoštevanju pravil, ki določajo rabo posameznih obrazil (Grzegorzczkova – Puzynina 1999: 422). Redkeje so izpeljanke s priponami **-owa** (*krawiec* → *krawc-owa* ‘šivilja, krojačica’), **-ina** (*starosta* → *starość-ina* ‘vodja upravne enote powiat; ženska starosta/starešina’), **-anka** (*kolega* → *koleż-anka* ‘kolegica’), **-ówka** (*Żyd* → *Żyd-ówka* ‘Židinja/Judinja’).

Precej ustaljen način izpeljevanja ženskih oblik je sprememba sklanjatvenega vzorca moških poimenovanj v ženski sklanjatveni vzorec, npr. *kum* → *kum-a*, *markiz* → *markiz-a*, *blondyn* → *blondyn-a*.¹² Moška poimenovanja, ki se sklanjajo po pridevniškem sklanjatvenem vzorcu, s končnimi morfemi *-ny, -owy, -al(ski), -ący*, predstavljajo osnovo za sistematično izpeljevanje ženskih oblik tipa *podwładny* →

11 V slovenščini bi bila ta izglagolska interpretacija bolj vidna: *zdrav-i-ti/zdrav-n-ica = -i-ti/-n-ica*, medtem ko je v poljščini vmes morfem za delujočo osebo (*nomen agentis*) *ar*; (*lek-i₁-ti >) *lecz-y-ć; lecz-y-ć/lek-ar-ka = -y-ć/-ar-ka*. Ta primer je zato res bolj izpeljan iz moške oblike za delujočo osebo kot pa neposredno iz glagola. Drugače pri *zdrav-i-ti; zdrav-n-ik : zdrav-n-ica*, kjer imata po glagolski osnovi obe obliki razmerni morfem *-n-*, potem pa vsak svojo pripono: *-ik : -ica*.

12 Tvorjenka *blondyna* ‘svetlolaska’ (in podobne izpeljanke) je pogosto razumljena kot čustveno zaznamovana izpeljanka iz nevtralne oblike *blondynka*, ki je nastala s pomočjo krunitve morfemskega elementa *-k-*.

podwładn-a ‘podrejena’; *księgowy* → *księgow-a* ‘knjigovodkinja’; *spóźnialski* → *spóźnialsk-a* ‘ta, ki zamuja’; *przewodniczący* → *przewodnicząc-a* ‘predsednica’ ipd.

Več poljskih samostalnikov, ki poimenujejo ženske nosilke, najpogosteje poimenovanj nazivov in višjih socialnih položajev ter tipično moških poklicev, se tvori s **spremembo slovnicega spola** ter **uvodbo nepregibnosti**. Uporablja se ustrezen izraz moškega spola, npr. *minister*, *premier*, *dziekan*, *rektor*, *dyrektor*, *profesor*, *doktor*, *ambasador*, s pomočjo imena ali izraza *pani* ‘gospa’ pa izrazimo, da gre za rabo v povezavi z žensko. Teh poimenovanj ne sklanjamo (sklanja se torej le izraz *pani*), v stavku pa se vežejo s pridevniškim prilastkom in povedkom v ženskem spolu: *pani doktor habilitowana wzięła udział w konferencji*, *rozmawiałam z panią redaktor*, *minister Anna Nowak powiedziała*, *motorniczy Anna Kwiatkowska przyszła*, *prezes Trybunału Konstytucyjnego oświadczyła*, *pierwsza Marszałek Sejmu jest uprawniona*.¹³

Znanstveni, službeni, poklicni nazivi žensk so bili še do nedavnega izpeljani iz moških poimenovanj, najpogosteje s pomočjo pripone: **-ka**,¹⁴ npr. *aktor* → *aktor-ka* ‘igralka’, *aptekarz* → *aptekar-ka* ‘lekarnarica/lekarnarka’, *malarz* → *malar-ka* ‘slikarka’; včasih **-ini/-yni**, npr. *sprzedawca* → *sprzedawcz-yni* ‘prodajalka’, *członek* → *członk-ini* ‘članica’, ki je zadnje čase vse bolj priljubljen, saj je edina izključno ženska pripona, prim. predloge izpeljank: *naukowczyni* ‘znanstvenica’, *gościni* ‘go-stja’, *kierowczyni* ‘voznica’;¹⁵ redko **-owa**, npr. *król* → *król-owa* ‘kraljica’, *cesarz* → *cesarz-owa* ‘cesarica’ v pomenu ‘vladarica’.¹⁶ Pripona **-owa** se, podobno kot tudi **-ina/-yna**, danes ne uporablja več, saj vsebuje konotacijo ‘zakonska žena’:¹⁷ *ambasadorowa* je ‘ambasadorjeva žena’, *prezydentowa* je ‘predsednikova žena’ po vzoru danes redkih ženskih priimkov, izpeljanih iz priimka moža (*Nowak* → *Nowakowa*

13 Taka raba je v slovenščini pogosta, a jo Slovenski pravopis (2001) izrecno kategorizira kot pogovorno oziroma neprimerno za knjižni jezik.

14 Trenutno je uporaba tega obrazila vedno bolj priljubljena pri tvorjenju poimenovanj poklicev (mdr. zaposlenih v znanosti), izpeljanih iz moških oblik z elementom **-log**, ki pred tem niso imela ženskega ekvivalenta, prim. *psycholożka* ‘psihologinja’, *filolożka* ‘filologinja’, *geolożka* ‘geologinja’, čeprav se te oblike pogosto dojemajo kot pogovorne ali smešne. Postopno širjenje tovrstnih izpeljank bo obravnavano v nadaljevanju prispevka.

15 Tudi v slovenščini je taka tvorba z **-inja** razširjena in ustaljena, prim. *śefinja*, *strokownjakinja*, *sociologinja*, *ginekologinja*, *pediatrinja*.

16 Druga redkejša obrazila so: (a) **-ica/-yca** (možnost negativne ali posmehljive konotacije, npr. *anielica*, *pannica*, *caryca*; ta pripona je sicer pogosto rabljena pri tvorjenju poimenovanj živalskih samic, prim. *lwica* ‘levinja’, *oslica* ‘oslica’), (b) **-na** (*księżna* ‘princesa’, *druhna* ‘družica’), (c) **-ichal/-ycha** (navadno opolzko ali slabšalno, npr. *Cyganicha* slabšalno ‘Rominja’ ali šaljivo ‘dekle zagorele polti in črni las’).

17 Izmed poimenovanj poklicev, ki so tvorjena s pomočjo obrazila **-ina**, je verjetno danes priljubljena le pogovorna *sędzina* (USJP), uradno poimenovana *pani sędzia*. Po mnenju Łazińskiego (2006: 251; prev. M. W.) »danes priimke, prevzete po moževem s priponama **-owa**, **-ina** ter po očetovem s priponama **-ówna**, **-anka**, uporabljajo predvsem osebe, ki želijo zavestno poudariti navezanost na tradicijo, najpogosteje v univerzitetnem in umetniškem okolju«.

‘Nowakova žena’, *Zaręba* → *Zarębina* ‘Zarębova žena’).¹⁸ Izjemi predstavljata le *krawcowa* v pomenu ‘krojačica, šivilja’ in ne ‘krojačeva žena’ ter *szefowa* ‘šefinja’, redkeje ‘šefova žena’.

Danes jezikoslovci pri opisovanju feminativov največ pozornosti posvečajo poimenovanjem poklicev in položajev ter z njimi povezanih nazivov, saj so prav tu najbolj opazne raznolike spremembe. Atraktivnost tega vprašanja¹⁹ izhaja iz tendence, da bi v sodobni poljščini izravnali besedotvorno asimetrijo pri poimenovanjih poklicev, nazivov in položajev, ki izhaja iz problematike slovničnega in biološkega spola v jeziku, kar je pogosto tema feminističnega jezikoslovja ter jezikoslovja spola (Karwatowska – Szpyra-Kozłowska 2010). Poklicno in družbeno udejstvovanje žensk je v poljščini kar nekoliko paradoksalno spodkopalo produktivnost izpeljevanja feminativov iz moških poimenovanj s pomočjo pripon, v slovenščini pa tovrstno tvorbo ravno spodbudilo, čeprav je bila raba moških poimenovanj za znane ženske osebe pogosta zlasti leta 1945,²⁰ ko »je bila v dveh stopnjah prenesena iz tujih jezikovnih vzorcev in tujih ideoloških podstav, sovjetske ruske in od tam srbohrvaške« (Pogorelec 1997, v: Štumberger 2019: 205). Znak emancipacije po letu 1945 na Poljskem so med drugim vedno pogosteje rabljena moška poimenovanja, ki svojo »ženskost« izražajo z nepregibnostjo.²¹ Ta pojav je množičen, priznan kot oplemenitev izraza in traja še danes. Pripomore tudi k jezikovnim trendom, ki jih lahko razvrstimo v dve skupini: prva pri poimenovanjih poklicev in nazivov zagovarja besedotvorno simetrijo, npr. *doktor* – *doktorka* ‘doktorica’, *lektor* – *lektorka* ‘lektorica’, medtem ko druga za označevanje ženskih poklicev in nazivov dopušča rabo moških oblik. Kaj torej odloča o tem, ali za poklice, funkcije in položaje žensk danes uporabljamo ženske oblike?

V več delih so na temo tvorbe ženskih poimenovanj za poklice, nazive in položaje navedeni različni dejavniki, ki so prispevali k pomanjkanju feminativov in posledično k besedotvorni asimetriji. Eden izmed njih je želja po izogibanju homonimom, zlasti enakopisnicam. Poljske ženske pripone (predvsem *-ka*) se namreč uporabljajo tudi v drugih besedotvornih kategorijah. Včasih tako pride do nezaželenih polisemije (in pogovornosti pri nekaterih pomenih), prim. *Kanadyjka* ‘Kanad-

18 Podoben mehanizem velja tudi za danes redke priimke prevzete po očetovem tipa *Nowakówna* ‘Nowakova hčerka’ ali *Zarębianka* ‘Zarębova hčerka’. Naj omenimo, da se v sodobni uradni poljščini ne uporablja več ženskih oblik priimkov, z izjemo pridevniških (*Nowakowski* – *Nowakowska*, *Niedźwiecki* – *Niedźwiecka*). Priimek *Nowak* ali *Rodowicz* se nanaša tako na moškega kot na žensko, kar je med ženskami splošno sprejeto.

19 Vprašanja *gender studies* na Poljskem še vedno burijo duhove, čeprav so se v zadnjih desetletjih te raziskave v poljskem jezikoslovju trdno zasedrale, pogosto pa sovpadajo tudi z (modno) politično korektnostjo.

20 Da je bila raba moških poimenovanj pri znanih ženskih osebah pogosta v slovenščini zlasti leta 1945, je pokazala raziskava časopisa Slovenski poročevalec in njegovega naslednika Delo za izbrane številke iz leta 1945, 1969 in 2000 (Umek 2008).

21 Antonina Obrębska-Jabłońska maskulinizacijo in nepregibnost oblik, ki se nanašajo na ženske na določenem položaju, predvsem višjem, razume kot družbeno enako vrednotenje poimenovanj poklicev (Obrębska-Jabłońska 1949: 2).

čanka' in *kanadyjka* 'kanu, vrsta čolna' ali 'vrsta vrhnjega oblačila',²² *pilotka* 'pilotka', 'vodička' in 'kapa z naušniki', *cukierniczka* 'slašičarka' in 'sladkornica',²³ tudi v slovenščini, npr. *lovka* 'ženska lovec, ženska, ki se ukvarja z lovom' in 'gibljiv organ nekaterih živali za lovljenje hrane, tipanje', *generalka* ob nosilki najvišjega vojaškega čina pomeni tudi 'najpomembnejša in zadnja vaja pred premiero' ali pa 'topografska karta v majhnem merilu', zato je nastala še vzporedna izpeljanka z obrazilom *-ica*: *generalica*, pojavlja pa se tudi *generalinja*.²⁴ Poleg tega se obrazilo *-ka* v poljščini podobno oz. še izraziteje kot v slovenščini uporablja tudi pri tvorbi manjšalnic (prim. *lamp-ka* 'lučka', *nóż-ka* 'nogica', *racz-ka* 'rokica, ročica', *glów-ka* 'glavica', zadnje tri v poljščini kot tudi deli naprave), zaradi česar se ženska poimenovanja, tvorjena z istim obrazilom, lahko dojemajo kot »majhna«, posledično pa je lahko položaj besede v zavesti uporabnikov jezika nižji. Le malo ljudi se zaveda, da včasih (še) kaj drugega označujejo tudi poljska moška poimenovanja, prim. *bokser* 'športnik, ki se ukvarja z boksom' in 'pes', *pilot* 'oseba, ki upravlja letalo' in 'naprava, ki nam omogoča upravljanje mdr. televizije od daleč', *adwokat* 'pravnik' in 'vrsta alkohola ter polnilo v slaščicah'. Nekatera ženska poimenovanja v poljščini, tvorjena s pomočjo pripone *-ka*, npr. *kosmetyczka* 'kozmetičarka', ki označuje strokovnjakinjo za kozmetiko, pa tudi kozmetično torbico, so medtem v družbi priznana.

Kot eden od vzrokov za pomanjkanje feminativov v poljščini in s tem besedotvorno asimetrijo se omenja (mdr. Jadacka 2012: 1687) še morfološko-fonetični dejavnik: nastanek težko izgovorljivih soglasniških sklopov. To pride še posebej do izraza, ko je besedotvorna podstava moška oblika, ki ima v izglasju že sama soglasniški sklop, npr. *chirurg*, *dramaturg*, zlasti če ta vsebuje črko *k* (*architekt*, *adiunkt*). V takšnih primerih naj bi bile ženske oblike težje izgovorljive, prim. potencialne oblike *architektka* 'arhitektka', *adiunktka* 'ženska z doktoratom, zaposlena na delovnem mestu adiunkta na univerzi ali znanstvenem inštitutu', *pediatrka* 'pediatrinja', *chirurgzka* 'kirurginja', *dramaturzka* 'dramaturginja', čeprav občutek ovire ni enoznačen, saj brez težav izgovarjamo besede z daljšo soglasniško skupino, na primer *zmarszczka* 'guba' ali *bezwzględny* 'brezpogojen, brezobziren'. Nekateri oviro vidijo tudi pri besedotvornih podstavah moških poimenovanj za poklice, nazive in funkcije, ki se končajo na *-log*: *psycholog*, *filolog*, *stomatolog*. Do nedavnega sta žensko rabo teh izrazov nakazovala le sprememba slovničnega spola ter njihova nepregibnost – *Pani stomatolog przyjmowała* 'stomatologinja je sprejemala', *Pani ginekolog przyszła* 'ginekologinja je prišla', *rozmawiałam z panią psycholog* 'pogo-

22 Po istem pravilu deluje tudi polj. *Węgierka* 'Madžarka', sl. *Bosanka* in polj. *węgierka*, sl. *bosanka* ali *madžarka* 'vrsta slive – drevo, grm' in tudi 'plod te vrste slive', razlika je le v pomenu in zapisu (velika in mala začetnica).

23 Včasih oblike s pripono *-ka* poimenujejo le stvari, ne pa tudi oseb ženskega spola, npr. *dyplomatka* 'elegantna mapa za dokumente' in 'ozek plašč brez pasu, z dolgim, ozkim ovratnikom', *magisterka* pog. 'magistrsko delo', *marynarka* 'suknjič' ali poenobesedenje od *Marynarka Wojenna* 'mornarica', tako da včasih oblik za poimenovanje žensk preprosto ni, prim. še *kierowca*, ki označuje tako voznika kot voznico.

24 <https://fran.si/iskanje?View=1&Query=generalinja>, dostop 25. 5. 2020.

varjala sem se s psihologinjo'. V zadnjih letih se tu opaža tudi tvorjenje izpeljank ženskega spola s pomočjo pripone *-ka*, ki na novem morfemskem šivu v izglasju besedotvorne podstave zahteva spremeno *g : ž* (*psychološka* 'psihologinja', *dermatološka* 'dermatologinja', *filološka* 'filologinja'), kar je zaradi »deformacije« tujega elementa *-log* še vedno zaznamovano negativno – ti izrazi, kot navajata mdr. Alicja Nagórko (2011: 209) in Zofia Kubiszyn-Mędrala (2007: 33), še vedno veljajo za pogovorne (pogosto so tudi posmehljivi); v knjižnih, zlasti uradnih besedilih se uporabljajo redko in tako niso del splošne rabe.²⁵

Prepričanje, da ženske izpeljanke z obrazilom *-ka* nižajo ugled žensk, ki so se znašle v novih družbenih vlogah, pri katerih je status določenega poklica, funkcije ali položaja visok in priznan, npr. *prezydent* → *prezydentka* 'predsednica', celo odpoved že sprejetim izrazom *dyrektorka* 'direktorica', *kierownicza* 'vodja', *profesorka* 'profesorica' na račun sestavljenih izrazov z moško obliko: *pani dyrektor*, *pani kierownik*, *pani profesor* (Jadacka 2012: 1687), je pri tvorbi ženskih oblik pripeljalo do iskanja novih rešitev. Leta 2012 je takratna ministrica za šport Joanna Mucha med televizijskim intervjujem za svojo funkcijo predlagala obliko *ministra* 'ministrica', ne pa v tem primeru bolj pričakovane oblike *ministerka* (po vzoru *reporter* → *reporterka*, ne **reportera*). In čeprav ob besedotvorni analizi predlagano obliko, kot tudi druge podobne (**premierka* namesto *premierka* 'predsednica vlade'), nekateri strokovnjaki (mdr. Bobrowski 2012b) obravnavajo kot pravilno in dopustno, to ne velja splošno, saj se, prvič: ženska končnica *-a*, torej sprememba sklanjatvenega vzorca v *a*-paradigmo, uporablja pri pridevniških poimenovanjih, npr. *wożn-y* – *wożn-a* 'hišnica, navadno na šoli', pri tvorjenju samostalniških tovrstnih poimenovanj pa v poljščini ni tradicije (izpeljanki *blondyna* in *szczęściara* 'srečnica' sta izrazito pogovorni), drugič: te oblike se lahko prekrivajo z že obstoječimi izrazi – *premierka* je tudi 'prva javna gledališka predstava ali prva predstavitev filmskega dela', tretjič: *ministra*, *profesorka* delujeta slabšalno (spominjata na avgmentative) ter sta lahko v povezavi z vljudnostno obliko *pani* 'gospa' dvoumni, razumljeni tudi svojilno: *pani* [čigava?] – *ministra*, *pani* [čigava?] – *profesorka*.

Konzervativno usmerjena Hanna Jadacka v geselskem članku na temo ženskih nazivov piše: »V ženski obliki so ostala le poimenovanja tradicionalno ženskih poklicev, npr. *aktorka* 'igralka', *malarka* 'slikarka', *nauczycielka* 'učiteljica', *pisarka* 'pisateljica', ali pa tistih, ki se dojemajo kot ne posebej privlačni, z nižjim družbenim statusom, npr. *ekspedientka* 'prodajalka', *fryzjerka* 'frizerka', *sprząta-czka* 'čistilka'. V sodobni poljščini ni niti enega poimenovanja prestižne funkcije, znanstvene stopnje ali naziva, ki bi imel žensko besedotvorno podstavo« (Jadacka 2012: 1687; prevodi primerov M. W.). Sodobna ženska, ki se zavestno poimenuje *filološka* 'filologinja', *stomatološka* 'stomatologinja', *psychološka* 'psihologinja', pa

25 Jezikovna raba, torej nesprejemanje izpeljank iz besedotvorne podstave s prevzetim elementom *-log* zaradi dojemanja teh oblik kot netradicionalnih, smešnih in nevrednih pozornosti, je še eden izmed vzrokov, zakaj se jih dojemajo kot nepravilne. Vseeno pa se situacija postopoma spreminja, saj se raba oblik z *-(loż)ka* spodbuja, tudi v rabi postajajo čedalje bolj priljubljene.

te oblike promovira prav zato, da bi se družba z njimi seznanila, s čimer bi se trenutno negativna konotacija tega obrazila nevtralizirala. Med zunajjezikovne razloge za nasprotovanje ženskim izpeljankam sodi tudi dejavnik prestiža družbenega statusa poklica ter dejstvo, da ženske oblike nižajo ugled žensk v novih družbenih vlogah. Avtor monografije *O panach i paniach* dodatno poudarja, da izraza ugled in družbeni status nista sopomenki. Prvi se navezuje na število žensk, ki opravlja določen poklic ali dejavnost, drugi pa na višino zaslужka, občutek zavisti, ki jo opravlja do določene poklicne skupine opravlja, in občutenja odvisnosti od nje (Łaziński 2006: 253). Avtor trdi, da je družbeni status (pogosteje kot ugled sam) dejavnik, ki vpliva na nasprotovanje tvorjenju ženskih izpeljank za poimenovanje poklicev. Poklici z visokim družbenim statusom so povezani z nagovorom *pan/pani* + naziv, funkcija. Možnost rabe samostalniškega naziva v nagovoru nekaterim jezikoslovcem predstavlja kriterij, s pomočjo katerega se odločijo, ali se žensko poimenovanje uporablja ali ne. V vzorcu neposrednega nagovora mora biti naziv v moški obliki (Jadacka 2012: 1687), torej na primer *Pani poseł*, ne pa *Pani poslanko*. Łaziński (2006: 254) nadaljuje, da že sama enota *pan/pani* (ali ime) jasno označuje spol, tako da dodatno izražanje slovničnega in biološkega spola v poimenovanju ni več potrebno.

Zamisel o zaželenosti nedefiniranja spola se odraža v postopku *splitting*, označevanju možnosti različnih spolov v besedilih, katerega pravila sicer še niso ustaljena,²⁶ deluje pa v nasprotju z načelom ekonomičnosti jezika.²⁷ Kljub temu da njegova raba pri naslavljanju pisma ali s pomočjo apostrofa besedila znatno ne podaljša, vendarle vsaj do neke mere znižuje njegovo preglednost. V Sloveniji se je leta 2018 pojavila možnost rabe ženske slovnične oblike kot generične v pravilnikih Filozofske fakultete in Fakultete za družbene vede, čemur je sledila burna in pogosto zavračajoča razprava v medijih. Ta rešitev predstavlja po mnenju nekaterih spolno manj diskriminatorno prakso, kot je bila dosedanja, in je po besedah Tine Lengar Verovnik in Monike Kalin Golob »za pravno besedilo dosti bolj enostavna kot dvojne oblike s poševnicami in podčrtaji, pri katerih smo lahko le delno dosledni zaradi slovenščine kot izrazito obrazilnega jezika« (Lengar Verovnik – Kalin Golob 2019: 386–387). V enem od odgovorov v Jezikovni svetovalnici Inštituta za slovenski jezik Frana Ramovša ZRC SAZU na vprašanje o zapisu moških in ženskih oblik v slovenščini izvemo, da za izogibanje ponavljajočemu navajanju moških in ženskih oblik obstajajo druge izrazne možnosti, in sicer zapis s podčrtaji (*zdravnik_ca* ali *zdravnica_k*, v množini *zdravniki_ce* ali *zdravnice_ki*): »V slovenščini je možnost zapisa s podčrtaji sicer novost, vendar ni razloga, da

26 V delu *Edycja tekstów* Adam Wolański (2008: 54) v poglavju o uporabi vezaja kot vzorčne zapise predstavlja: (1) elemente, ki ločijo moško in žensko obliko izraza, so umeščeni v oklepaj, pri tem pa se element, dodan k celotni obliki brez črkovnih sprememb, piše brez vezaja, prim. *pan(i), otrzymał(a), był(a)by*, (2) primere, ko pred spremenljivim elementom stoji del zloga, ki se zapisuje z vezajem: *urodzony(-na)*, ali (3) primere z zapisom poševnice med dvema popolnoma oblikama izraza, ki ju imamo na voljo: *pan/pani, uzyskał/uzyskala*. Te smernice lahko prenesemo tudi na *splitting*.

27 O nadležni uporabi *splittinga* med drugim pišeta Szypra-Kozłowska in Karwatowska (2010).

bi jo že vnaprej označili za nesprejemljivo. Po mnenju tistih, ki novi izrazni način uveljavljajo, gre za edini način, ki vključuje celotno družbo. [...] Jezikoslovje se še ni opredelilo do novih izraznih možnosti, saj so te – zlasti z vidika skladenjskih in govornih uresničitev – slabo raziskane« (Boris Kern – Helena Dobrovoljc, julij 2017).²⁸ Podčrtaj, ki naj bi se zapisoval med oblikama za ženski in moški slovnični spol (npr. *Spoštovane_i sodelavke_ci, pri udeleženkah_cih, posameznice_ki*), torej »simbolno nadomešča vse (še) neobstoječe končnice in obrazila za spole, ki se gibljejo onstran binarnosti *ali moško ali žensko*« in deluje bolj vključujoče kot vezaj (*stanujoč-a*), poševnica (*zaposlen/a*), oklepaj (*rojen(a)*) ali njihovo kombiniranje (*avtor/-ica, rojen(-a)*), ki jih uporabljamo, ko v besedilu prihaja do pomanjkanja prostora, po mnenju transspolnih oseb pa »predstavljajo dve medsebojno izključujoči se spolno zaznamovani poziciji« (Vičar – Kern 2019: 418; 2017: 232).²⁹ V poljščini se pojavlja tudi možnost nevtalizacije spola s pomočjo analitičnih samostalniških konstrukcij – Gabriela Koniuszaniec in Hanna Błaszowska (2003) namesto moške oblike *maturzyści* 'maturanti' predlagata opisno obliko z izrazom *osoba* 'oseba': *osoby zdające mature* 'osebe, ki opravljajo maturo', ter drugih samostalnikov: *naukowcy* 'znanstveniki' – *kadra naukowa* 'akademsko osebje', *fachowcy* 'strokovnjaki' – *sila fachowa* 'strokovno osebje', pa tudi rabo kolektivnih izrazov: *pracownicy* 'delavci, delavstvo' – *personel* 'osebje', *klienci* 'stranke' – *klientela* 'klientela' (Łaziński 2006: 210).

Kljub temu da so na Poljskem ženske po letu 1945 podpirale rabo moških oblik za poimenovanja poklicev, nazivov in funkcij, jih danes veliko zagovarja tvorbo ženskih poimenovanj, ki se ujema s tradicijo in zgodovino poljskega jezika. Že Zenon Klemensiewicz (1957) je pri tvorjenju ženskih oblik poudarjal družbeni dejavnik in trdil, da »ob tvorbi ženskih izpeljank res prihaja do semantičnih in formalnih težav, toda jezikovni sistem bi jih že nekako razrešil in odpravil, če bi pritisk družbenih potreb šel v tej smeri« (Klemensiewicz 1957; prev. M. W.). Zdi se, da ta pritisk v zadnjih letih postopoma narašča, slabi pa ga pomanjkanje družbenega prepričanja o potrebnosti rabe ženskih oblik.³⁰ Po mnenju Ewe Woźniak (2014: 310) je prišlo do neke vrste paradoksa: kar se je včasih dojemalo kot tradicionalno (ženska poimenovanja), danes velja za manifestacijo sodobnosti in naprednosti. Uradno stališče glede feminativov je objavil tudi Svet za poljski jezik – *Rada Języka Polskiego*, ki je najprej leta 2012 potrdil, da »se raba ženskih oblik poimenovanj za poklice in nazive v sistemu dopušč-

28 Odgovor »Pisanje moških in ženskih oblik in uporaba podčrtaja za izražanje ‚spolne nebinarnosti‘« (Boris Kern – Helena Dobrovoljc, julij 2017), <https://svetovalnica.zrc-sazu.si/topic/2247/pisanje-mo%C5%A1kih-in-%C5%BEenskih-oblik-in-uporaba-pod%C4%8Drtaja-za-izra%C5%BEanje-spolne-nebinarnosti>, dostop 25. 5. 2020.

29 Podčrtaj se je uporabljal v slovenskih besedilih kot izrazilo binarnosti, četudi je nastal v želji po izražanju transspolnosti.

30 Iz ankete, ki jo je leta 2008 opravila Marta Dąbrowska z Jagelonske univerze, je razvidno, da se s tem, da bi se ženske oblike uporabljale enakovredno z moškimi, strinja razmeroma majhno število žensk (21 %) in moških (28 %) (Dąbrowska 2008: 69–70).

ča«, a zaradi odsotnosti vsakdanje rabe »pri večini govorcev poljščine vzbuja negativne odzive« [splet; prev. M. W.], pozneje pa še novembra 2019 objavil stališče, v katerem se je odzval na burno diskusijo, ki se je razvila v medijih in v izjavah politikov. Razprava o ženskih oblikah osebnih samostalnikov je nazadnje odmevno prišla na prve strani časopisov oktobra 2019, ko je poslanka leveice Magdalena Biejat napovedala, da bo gostja (*gościnia – będą gościnią*) enega izmed programov Poljske televizije (TVP), naslednjega dne pa je izjavila, da se zaveda napake, saj bi morala napisati, da bo gostja (*gościa – będą gościami*) oddaje TVP. Uporabila je torej dve zastareli ženski obliki, ki se v sodobni poljščini ne uporabljata več, ker ju nadomešča oblika generičnega moškega spola gost (*gość – będą gośćmi*). Ta zapis je povzročil val različnih (pohvalnih in kritičnih ter tudi agresivnih in napadalnih) odgovorov in komentarjev v različnih krogih, npr. med politikami, novinarji in jezikoslovci, tudi objavo stališča Sveta za poljski jezik 25. novembra 2019. Vseeno pa se zdi, da pri doseganju enakopravnega stanja družbene zavesti ne bo zadostovala zgolj jezikovna sprememba (Łozowski 2012: 90).

3 TVORJENJE ŽENSKIH POIMENOVANJ V SLOVENŠČINI

Pri tvorjenju ženskih poimenovanj v slovenščini načeloma ni večjih besedotvornih težav, ker besedotvorni sistem za tvorbo poimenovanj ženskih oseb ponuja veliko možnosti.³¹ Saška Štumberger (2019: 208) pravi, da se v slovenskem knjižnem jeziku za znane ženske nosilke družbenih funkcij in dejavnosti običajno navaja poimenovanja v ženskem slovničnem spolu, zato – po opažanjih Aleksandre Derganc – število teh poimenovanj narašča tako v slovarjih kot v rabi, »kar je posledica tako jezikovnopolitičnega delovanja kot tudi tega, da vedno več žensk opravlja poklice oz. zaseda položaje, ki so jih prej zasedali moški« (Derganc 2017: 126). Ada Vidovič Muha (1997: 70–76) je izdelala tipologijo poimenovanj ženskega spola z razvrstitvijo po pomenskih skupinah in predstavitvijo obrazil. V slovenščini, podobno kot v poljščini, imamo besedotvorno nepovezana poimenovanja žensk kot bioloških bitij v nasprotju z moškimi: *ženska – moški (kobieta – mężczyzna)*, *žena – muž (żona – mąż)*, *mati – oče (matka – ojciec)*. Ženska poimenovanja za poklice, nazive in položaje so predvsem izpeljanke iz moških poimenovanj (torej samostalnikov) ali glagolov in pridevnikov, ki jih tvorimo s priponjenjem, redko s spremembo sklanjatvenega vzorca. Kot obrazila feminativov (samostalnikov ženskega spola, tvorjenih iz samostalnikov moškega spola, ki pomenijo intelektualni poklic, položaj in dejavnost) Ada Vidovič Muha (1997: 74–75) navaja pripone **-ica**: *lektor → lektor-ica*, *učitelj → učitelj-ica*, *direktor → direktor-ica*; **-ka**: *inženir → inženir-ka*, *slavist → slavist-ka*, *zgodovinar → zgodovinar-ka*, *ekonomist → ekonomist-ka*; **-(ar)ka**: *fizik*

31 Včasih najdemo celo ženska poimenovanja z istim pomenom, a različnimi obrazili, prim. *dekan-ja*, *dekan-ica*, *dekan-ka* in *koordinator-ica*, *koordinator-ka*.

→ *fizič-arka* (*k : č*), *matematik* → *matematič-arka* (*k : č*) in *-inja*: *filozof* → *filozof-inja*, *kirurg* → *kirurg-inja*, *advokat* → *advokat-inja*,³² ter dodaja, da tovrstni feminativi (za intelektualne poklice), nastali kot posledica univerzitetnega šolanja, izražajo hierarhizacijo družbenih meril v zakriti obliki, saj ženska poimenovanja tvorimo iz poimenovanja vzporedne dejavnosti moškega.

Saška Štumberger opaža, da »za poimenovanja oseb po družbenih funkcijah in dejavnostih imamo poleg spolno nezaznamovanih samostalnikov tudi možnost tvorjenja izrazno samostojnih poimenovanj samo za ženski spol, npr. *učiteljice*, medtem ko posebnih poimenovanj za izključno moške osebe nimamo« (Štumberger 2019: 204). Opozarja na korpusno razliko v pogostnosti pojavljanja ženskih in moških oblik, kar je zaradi generičnosti moškega poimenovanja (oz. spolno neobčutljive rabe jezika), pa tudi zato, ker zlasti visoke položaje in nazive zaseda manj žensk, razumljivo. Zaključuje, da se v nejezikoslovnih razpravah spolna nezaznamovanost v jeziku enači z moškim slovničnim spolom ali celo kar z moškimi (Štumberger 2019: 209). To ne spreminja dejstva, da slovenščina možnosti za ženska poimenovanja vendarle ponuja, odraz česar bi pričakovali tudi v rabi.

4 ZAKLJUČEK

Namen članka je predvsem opozoriti na določene razlike pri tvorbi in rabi ženskih poimenovanj za poklice, nazive in funkcije med poljščino in slovenščino. V obeh jezikih so poimenovanja moškega spola tipa *dziekan* 'dekan' v enem od pomenov generična, nezaznamovana³³ in lahko pomenijo osebo bodisi moškega bodisi ženskega spola, ki ima ta naziv oz. opravlja to funkcijo. Treba je opozoriti, da če v slovenščini žensko poimenovanje *dekanja* ali *dekanka*, celo *dekanica* tvorimo in uporabljamo brez težav, v poljščini naletimo na težavo, ker je *dziekanka* že v rabi v pomenu dodatnega leta med študijem 'urlop dziekański', pomenila je tudi dekanovo ženo (prim. *Słownik języka polskiego* Doroszevskega), WSJP navaja sicer tudi pomen ženske dekana, a v rabi ostaja pretežno oblika moškega spola, pogosto z besedo *gospa* ali pa tudi brez nje in v semantičnem ujemanju – (*pani dziekan oświadczyła* '(gospa) dekan je oznanila'. V poljščini se torej za večino samostalnikov, ki poimenujejo ženske nosilke nazivov in položajev, danes uporablja model s skladenjskim ujemanjem tipa *pani doktor powiedziała* 'gospa doktor je rekla', *pani dziekan została nagrodzona* 'gospa dekan je bila nagrajena', ki je razumljiv, stilistično nezaznamovan; slovenščina se mu medtem izogiba (Derganc 2017: 129). Zagovorniki in zagovornice ženskih oblik v poljščini zagovarjajo svoja stališča: da so ženske oblike prav nič smešne novotvorjenke, da so pravilne, saj so tvorjene ob upoštevanju besedotvornih pravil,

32 Druga našeta obrazila so še: *-esa*: *klovn* → *klovn-esa*; *-isa*: *diakon* → *diakon-isa*; *-ja*: *gost* → *gost-ja*; ter sprememba sklanjatvenega vzorca iz moškega v a-paradigmo, npr. *sużenij* → *sużn-j-a* (*a : ∅*).

33 Simona Kranjc in Martina Ožbot (2013: 234) menita, da je raba generičnega moškega spola že postala zaznamovana.

in da ženskam omogočajo jezikovni obstoj v javnem prostoru. Očitno ta argument vendarle ni zadosten. Morda jih bo prav pogostejša raba ljudem bolj približala, da jim bodo postale dovolj domače in jih ne bodo zavračali. V slovenščini je tvorjenje ženskih poimenovanj za poklice, nazive in funkcije stilno nezaznamovano, problematika rabe tovrstnih poimenovanj v poljščini pa ne izhaja iz jezikovnega sistema, temveč iz prepričanj in navad maternih govorcev poljščine, ki tvorbi in rabi ženskih imen nasprotujejo še posebej takrat, ko menijo, da gre pri teh procesih le za izražanje feminističnih (ali feminizirajočih) pogledov ali (pretirane) politične korektnosti.

VIRI IN LITERATURA

- Anusiewicz – Handke 1994** = Janusz Anusiewicz – Kwiryna Handke (ur.), *Pleć w języku i kulturze, Język a Kultura 9* (1994), Wrocław: Wiedza o Kulturze, 1994.
- Arabski – Łyda – Ziębka 2013** = Janusz Arabski – Andrzej Łyda – Justyna Ziębka (ur.), *Gender w języku, kulturze i literaturze*, Katowice: Wyższa Szkoła Zarządzania Marketingowego i Języków Obcych, 2013.
- Arabski – Ziębka-Białożny 2010** = Janusz Arabski – Justyna Ziębka-Białożny (ur.), *Pleć języka – język płci*, Katowice: Wyższa Szkoła Zarządzania Marketingowego i Języków Obcych, 2010.
- Bobrowski 2012a** = Ireneusz Bobrowski, *Modele gramatyczne a równość płci: problemy rzeczywiste i pozornie*, v: *Oblicza płci: język – kultura – edukacja*, ur. Małgorzata Karwatowska – Jolanta Szpyra-Kozłowska, Lublin: Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej, 2012, 13–21.
- Bobrowski 2012b** = Ireneusz Bobrowski, *Czy Joanna Mucha gwałci język?*, *Język Polski* 92.3 (2012), 227–230.
- Dąbrowska 2008** = Marta Dąbrowska, *Rodzaj gramatyczny a seksizm*, *Studia Linguistica Universitatis Jagellonicae Cracoviensis* 125 (2008), 67–78.
- Derganc 2017** = Aleksandra Derganc, *Poimenovanja za ženske nosilke poklicev in položajev v slovenščini in ruščini*, *Jezikoslovni zapiski* 23.2 (2017), 125–130.
- Dobrowoljc – Stabej 2019** = Helena Dobrowoljc – Marko Stabej, *Jezikovne izbire v slovenskih smernicah za spolno občutljivo rabo jezika*, *Slavistična revija* 67.2 (2019), 373–384.
- Doleschal 2015** = Ursula Doleschal, *Genderlinguistik im Slowenischen*, v: *New Approaches to Gender and Queer Research in Slavonic Studies*, ur. Dennis Scheller-Boltz, Wiesbaden: Harrassowitz, 2015 (Die Welt der Slaven 59), 87–100.
- Grzegorzczkova – Puzynina 1999** = Renata Grzegorzczkova – Jadwiga Puzynina, *Słowotwórstwo*, v: *Gramatyka współczesnego języka polskiego: morfologia 2*, ur. Renata Grzegorzczkova – Roman Laskowski – Henryk Wróbel, Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN, 31999.
- Jadacka 2012** = Hanna Jadacka, *Tytuły (naukowe, służbowe, zawodowe) kobiet*, v: *Wielki słownik poprawnej polszczyzny*, ur. Andrzej Markowski, Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN, 2012, 1687–1688.
- Karczewski** = Jakub Karczewski, *Prezesa, adwokatka, wykładowczyni – kilka słów o żeńskich formach nazw zawodów, tytułów i stanowisk. Na spletu*.
- Karwatowska – Szpyra-Kozłowska 2010** = Małgorzata Karwatowska – Jolanta Szpyra-Kozłowska, *Lingwistyka płci: ona i on w języku polskim*, Lublin: Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej, 2010.
- Karwatowska – Szpyra-Kozłowska 2012** = Małgorzata Karwatowska – Jolanta Szpyra-Kozłowska (ur.), *Oblicza płci: język – kultura – edukacja*, Lublin: Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej, 2012.
- Kępińska 2006** = Alina Kępińska, *Kształtowanie się polskiej kategorii męsko- i niemęskoosobowości: język wobec płci*, Warszawa: Zakład Graficzny Uniwersytetu Warszawskiego, 2006.
- Kępińska 2007** = Alina Kępińska, *»Pani prezydent« czy »pani prezydentka«?*, *Poradnik Językowy* (2007), št. 3, 79–84.

- Klemensiewicz 1957** = Zenon Klemensiewicz, Tytuły i nazwy zawodowe kobiet w świetle teorii i praktyki, *Język Polski* 37.2 (1957), 101–119.
- Kleszczowa 1994** = Krystyna Kleszczowa, Zbiory różnorodzajowe a problem genezy rodzaju męskosobowego, *Pleć w języku i kulturze: język a Kultura* 9 (1994), ur. Janusz Anusiewicz – Kwiryna Handke, Wrocław: Wiedza o Kulturze, 75–84.
- Koniuszaniec – Błaszowska 2003** = Gabriela Koniuszaniec – Hanna Błaszowska, Language and gender in Polish, v: *Gender across languages* 3, ur. Marlis Hellinger – Hadumod Bußmann, 2003, 259–285.
- Kranjc 2019** = Simona Kranjc, Spolno občutljiva raba jezika v učnih gradivih, *Slavistična revija* 67.2 (2019), 395–404.
- Kranjc – Ožbot 2013** = Simona Kranjc – Martina Ožbot, Vloga spolno občutljivega jezika v slovenščini, angleščini in italijanščini, v: *Družbena funkcijskost jezika: vidiki, merila, opredelitve*, ur. Andreja Žele, Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete, 2013 (Obdobja 32), 233–239.
- Kubiszyn-Mędrala 2007** = Zofia Kubiszyn-Mędrala, Żeńskie nazwy tytułów i zawodów w słownikach współczesnego języka polskiego, *LingVaria* 2007, št. 1(3), 32–40.
- Lengar Verovnik – Kalin Golob 2019** = Tina Lengar Verovnik – Monika Kalin Golob, Spol med družbo, jezikovno rabo in predpisom, *Slavistična revija* 67.2 (2019), 385–394.
- Łaziński 2006** = Marek Łaziński, *O panach i paniach: polskie rzeczowniki tytułarne i ich asymetria rodzajowo-plciowa*, Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN, 2006.
- Łozowski 2012** = Przemysław Łozowski, Gender jako językowa symbolizacja doświadczenia płci: pleć w języku, pleć języka czy język płci, v: *Oblicza płci: język – kultura – edukacja*, ur. Małgorzata Karwatowska – Jolanta Szpyra-Kozłowska, Lublin: Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej, 2012, 87–94.
- Małocha-Krupa 2015** = Agnieszka Małocha (ur.), *Słownik nazw żeńskich polszczyzny*, Wrocław: Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego, 2015.
- Małocha-Krupa 2018** = Agnieszka Małocha, *Feminitywum w uwikłaniach językowo-kulturowych*, Wrocław: Oficyna Wydawnicza ATUT, 2018.
- Marvin 2019** = Tatjana Marvin, O predvidljivosti slovnične kategorije spola v slovenščini, *Slavistična revija* 67.2 (2019), 151–158.
- Marvin 2018** = Tatjana Marvin, Jezik in spol, *Kvarkadabra*, 22. 6. 2018. Na spletu.
- Nagórko 2003** = Alicja Nagórko, *Zarys gramatyki polskiej*, Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN, 2003.
- Nagórko 2011** = Alicja Nagórko, *Podręczna gramatyka języka polskiego*, Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN, 2011.
- Obreńska-Jabłońska 1949** = Antonina Obreńska-Jabłońska, O żeńskich formach tytułów i nazw zawodów, *Poradnik Językowy* 1949, št. 4, 1–4.
- Pogorelec 1997** = Breda Pogorelec, Slovenska skladnja in poimenovanja ženskih oseb, dodatek k 33. SSJLK.
- Radomski – Truchlińska 2008** = Andrzej Radomski – Bogumiła Truchlińska (ur.), *Męskość w kulturze współczesnej*, Lublin: Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej, 2008.
- Rejter 2013** = Artur Rejter, *Pleć – język – kultura*, Katowice: Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego, 2013.
- Schulz 1975** = Muriel R. Schulz, *The semantic derogation of woman: language and sex: difference and dominance*, ur. Barry Thorne – Nancy Henley, Boston, MA: Newbury House, 64–75.
- Skubic 1973** = Miłta Skubic, Norma in sistem, *Jezik in slovstvo* 18.4 (1972/73), 128–132.
- Stabej 1997** = Marko Stabej, Seksizem kot jezikovnopolični problem, v: 33. *Seminar slovenskega jezika, literature in kulture: zbornik predavanj*, ur. Aleksandra Derganc, Ljubljana: Filozofska fakulteta, Oddelek za slovanske jezike in književnosti, 1997, 57–68.
- Stanowisko Rady Języka Polskiego w sprawie żeńskich form nazw zawodów i tytułów (z 19 marca 2012)**, http://www.rjp.pan.pl/index.php?option=com_content&view=article&id=1359:stanowisko-rady-jzyka-polskiego-w-sprawie-eskich-form-nazw-zawodow-i-tytuow, dostop 23. 5. 2020.
- Stanowisko Rady Języka Polskiego przy Prezydium PAN w sprawie żeńskich form nazw zawodów i tytułów (25 XI 2019 r.)**, http://www.rjp.pan.pl/index.php?option=com_content&view=artic

le&id=1861:stanowisko-rjp-w-sprawie-zenskich-form-nazw-zawodow-i-tytulow&catid=98&Itemid=58, dostop 23. 5. 2020.

- Ščuka 2014** = Nuša Ščuka, Jezik in spol: ženska poimenovanja v slovenščini, *Jezikoslovni zapiski* 20.2 (2014), 79–88.
- Štumberger 2019** = Saška Štumberger, Slovarska obravnava samostalnikov za poimenovanje oseb, *Slavistična revija* 67.2 (2019), 203–211.
- Umek 2008** = Neža Umek, *Feminizacija v slovenščini in francoščini: družbeni in/ali jezikovni problem?*, Ljubljana: FDV, 2008.
- USJP 2008** = *Uniwersalny słownik języka polskiego I–IV*, ur. Stanisław Dubisz, Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN, 2008.
- Vičar – Kern 2017** = Branislava Vičar – Boris Kern, Možnosti jezikovnega izražanja nebinarnih transspolnih identitet v slovenščini, *Dialogi* 53.11–12 (2017), 223–237.
- Vičar – Kern 2019** = Branislava Vičar – Boris Kern, Jezik in transspolne identitete, *Slavistična revija* 67.2 (2019), 413–422.
- Vidovič Muha 1997** = Ada Vidovič Muha, Prvine družbene prepoznavnosti ženske prek poimenovalne tipologije njenih dejavnosti, lastnosti, v: *Seminar slovenskega jezika, literature in kulture: zbornik predavanj* 33, ur. Aleksandra Derganc, Ljubljana: Filozofska fakulteta, Oddelek za slovanske jezike in književnosti, 1997, 69–79.
- Vidovič Muha 2019** = Ada Vidovič Muha, Spol – jezikovni sistem in ideologija, *Slavistična revija* 67.2 (2019), 127–137.
- Walczak 2013** = Bogdan Walczak, Czy językowa nierównorzędność płci ujawnia się w planie synchronicznym na płaszczyźnie systemu gramatycznego?, v: *Gender w języku, kulturze i literaturze*, ur. Janusz Arabski – Andrzej Łyda – Justyna Ziębka, Katowice: Wyższa Szkoła Zarządzania Marketingowego i Języków Obcych, 2013, 105–119.
- Wolański 2008** = Adam Wolański, *Edycja tekstów*, Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN, 2008.
- Woźniak 2014** = Ewa Woźniak, Język a emancypacja, feminizm, gender, *Rozprawy Komisji Językowej ŁTN* 60 (2014), 295–314.
- Woźniak 2020** = Ewa Woźniak, Poślica, posełkini, pošlina, posełka, „Formy żeńskie to desowietyzacja języka”, *Gazeta Wyborcza (Tygodnik Łódź)*, 6. 1. 2020.
- WSJP** = *Wielki słownik języka polskiego*, ur. Piotr Źmigrodzki, <https://www.wsjp.pl/index.php?pokaz=autorzy&l=6&ind=0?pw=0>, dostop 23. 5. 2020.
- Wtorkowska 2019** = Maria Wtorkowska, O żeńskich formach nazw zawodów, tytułów i stanowisk w języku polskim, *Slavistična revija* 67.2 (2019), 223–232.
- Žele 2019** = Andreja Žele, Spol v predikaciji, *Slavistična revija* 67.2 (2019), 141–149.

SUMMARY

Formation of Feminine Forms of Professions, Titles, and Positions in Polish and Slovenian

This article draws attention to certain differences between the form and use of feminine names for professions, titles, and positions in Polish and Slovenian. The issue of gender in Polish and Slovenian is connected to the grammatical category of nominal gender denoting persons. It should be noted that in Polish the concept ‘native language’ is expressed as *język ojczysty* (literally, ‘father language’), and that Polish has the grammatical category of “masculine personal,” giving masculine forms an exceptionally privileged position in comparison with others. In principle, there are no major word-formation issues with feminine names in Slovenian because the word-formation system offers various possibilities for the formation of female persons (*dekan* ‘dean [m.]’ → *dekanja*, *dekanka*, *dekanica* ‘dean [f.]’). In addition to the traditional ways of forming feminine forms in Polish and Slovenian, the article discusses recent changes in the formation and use of feminatives, especially in Polish: from their masculinization as an expression of female emancipation (*pani dyrektor była* ‘the director [f.] was’, *pani profesor wykładala* ‘the professor [f.] lectured’, *rozmawiam*

z panią doktor 'I'm talking to the doctor [f.]'), through the desire to eliminate asymmetry in word formation with these names (considered in the context and sexuality in the forms *doktor* 'doctor' [m.] → *doktorka* [f.], *filolog* 'philologist' [m.] → *filolożka* [f.]), to reasons for restricting feminine derivatives and the phenomenon of splitting, for which rules have not yet been established. The problem of using feminine names for professions, titles, and positions does not lie in the language system itself, but rather in the beliefs and customs of the language speakers, who disagree on their usage, especially when the language situation is used in the struggle for women's rights in society.